

Türkad

AFYONKARAHİSAR AĞZINDAKİ ARAPÇA ALINTI KELİMELEERDE GÖRÜLEN SES OLAYLARI ¹

ASLI AY ²

ÖZET

Türk milleti tarih boyunca farklı coğrafyalarda devlet kurmuş, farklı milletlerle siyasi ve kültürel etkileşimde bulunmuştur. Bunların sonucu olarak farklı coğrafya ve zamanda yaşayan milletlerin dillerinden etkilenmiştir. Bu sebeple tarih boyunca Türkçeye farklı dillerden geçmiş alıntı kelimeler bulunmaktadır. Özellikle 751 Talas savaşından sonra Türkler İslamiyet'i kabul etmeye başlamış, böylece Türkçedeki Arapça alıntı kelimelerin sayısı da artmıştır. Bugünkü Türkiye Türkçesinin hem yazı dilinde hem de ağızlarında alıntı kelimeler oldukça fazladır. Türkiye Türkçesinin ses yapısına uymayan alıntı kelimeler Türkçenin ses yapısına uygun hâle getirilmiştir. Bu sebeple alıntı kelimelerin ses bilgisi bakımından incelenmesi Türk dilinin karakteristik özelliklerinin tespit edilmesi bakımından son derece önemlidir. Bu makalede Türkiye Türkçesinin Batı gurubunda yer alan Afyonkarahisar ağızındaki Arapça alıntı kelimelerdeki ses olayları incelenecektir. Alıntı kelimelerdeki ses olayları Ünlü ve Ünsüz olayları başlıkları altında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Afyonkarahisar Ağızı, Arapça Alıntı Kelimeler, Ses Olayları.

VOICE CHANGES SEEN IN THE ARABIC QUOTATION WORDS OF THE AFYONKARAHİSAR DIALECT

ABSTRACT

The Turkish people has founded states in different geographies throughout history and has been engaged in political and cultural interaction with different nations. Thus, they have been influenced by the tongues of nations living in different geographies and time. For this reason, there are the quotation words from Turkish languages that are different from other languages throughout history. The Turks began to believe in Islam after Talas war in 751 thereby the number of Arabic quotation words increased in Turkish. present-day Turkey Turkish has many the quotation words both in written language and in its dialects. The quoted words which did not fit the phonetic structure of Turkey Turkish were adapted to the phonetic structure of Turkish. For this reason, the examination of the quotation words regarding phonetics is extremely important in terms of determining the characteristics of the Turkish language. In this article, the voices in the Arabic quotation words of Afyonkarahisar dialect which is located in the Western group of Turkey Turkish will be examined. The voice forms in the quotation words will be discussed under the headings of vowel and consonant occurrences.

Key Words: Turkey Turkish dialects, Afyonkarahisar dialect, Arabic quotation words, Phonetic occurrences.

¹ Bu çalışmada yazarın yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

² Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Dili Bilim Dalı, e-posta: ay_asli@outlook.com

Giriş

Anadolu Ağızları üzerine yapılan çalışmalar 19. yy'ın ortalarında başlamış ve 1940 yılına kadar bu alanda yabancı araştırmacılar eser vermiştir. 1940 yılından sonra ise yerli araştırmacılar Anadolu Ağızları üzerine çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar ayrıntılı tasnif yapmak için yetersiz olmasına rağmen yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından hem genel ve hem de bölgesel tasnifler yapılmıştır (Karahana, 2014: 9).

1896 yılında İğnas Kunos ilk defa Türkiye Türkçesi Ağızlarını tasnif etmiştir. Kunos'tan sonra Caferoğlu (1946 ve 1959), Banguoğlu (Türkçenin Grameri ve TDE Ansiklopedisinde), Kral, Hayashi, Karahana (1996) gibi araştırmacılar tarafından genel tasnifler yapılmıştır. Nemeth (1946), Hazai (1971), Korkmaz (GBBA, 92), Hayashi (1984), Ercilasun (1985) gibi araştırmacılar da bölgesel tasnifler yapmışlardır (Buran, 2011: 42).

1. Alıntı Kelimeler

Dil, insanlığın tarihten beri en önemli ihtiyacı olan iletişimi sağladığı gibi sosyal yapının da temelini oluşturmaktadır. Bu sosyal yapıda farklı coğrafyalarda yaşayan insan ve toplumlar iletişim aracılığıyla birbirlerine bir şeyler öğretirler veya birbirlerinden bir şeyler öğrenirler. Bunun sonucunda diller arasında etkileşim ve alışveriş başlar (Karağaç, 1997: 499-500). Bu şekilde kaynak dilden alıcı dile bazen anlam ve şekil değiştirerek bazen de kaynak dilde olduğu haliyle alıcı dile yerleşen kelimelere *alıntı kelimeler* diyoruz.

Alıntı kelimeleri iki başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi; Temelinde öğrenme ve bilgilenme amacının olduğu "*bilgi alıntıları*"dır (Karağaç, 2009: 137). Bilgi alıntılarında bir kavrama ad olan nesne, kaynak dilden alıcı dile geçtiği dilin ses ve şekil özelliklerine uyum sağlayarak girer veya hiçbir değişikliğe uğramadan kaynak dildeki haliyle geçer.

İkincisi ise; Temelinde öğrenme ya da bilgilenme amacının olmadığı, dil dışı konular, özentî ya da moda yoluyla başka bir dile giren "*özentî alıntılarıdır*" (Karağaç, 2009: 137).

Bu makalede Arapça Alıntı Kelimelerdeki ses hadiseleri incelendiği için Arapça ve Türkçe arasındaki etkileşime değinmek yerinde olacaktır. 751 yılında gerçekleşen Talas savaşı sonucunda Karluk, Yağma ve Çiğil boylarıyla birlikte Türkler İslamiyet'e girmiş ve böylece Türkçe ile Arapçanın etkileşim süreci başlamıştır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle Arapça kelimelerin Türkçeye girmesi kaçınılmaz olmuştur (Durmuş, 2004: 6).

İslamiyet'in kabul edilmesinden sonraki ilk dönemlerde Türk yazı dilinde Arapçanın etkisini çok fazla göremiyoruz, fakat 13. yy'dan sonra Türk yazı dilinde Arapça kelimelerin arttığını söylemek mümkündür. Osmanlı dönemine geldiğimizde ise Arapça kelimelerin etkisi daha fazla artmıştır (Aksan, 1995: 367). Fakat Türk Dil devriminden sonra Arapça kelimelerin sayısının azaldığı görülür.

Bu çalışmamızda Afyonkarahisar ağızları üzerinde yazılmış kitap, Doktora ve Yüksek Lisans tez çalışmalarından faydalanılarak bu çalışmaların özellikle Ses bilgisi (Fonetik) ve

Sözlük bölümleri üzerinden ağızlarda kullanılan Arapça alıntı kelimeler tespit edilmiş ve söz konusu kelimelerde görülen ses olayları incelenmiştir. Bu incelemelerden de yola çıkılarak Afyonkarahisar Merkez ağız ve komşu ağızlarının en belirgin fonetik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Arapça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Hadiseleri

Bu bölümde Ünlü olayları ve Ünsüz Olayları başlıkları altında Afyonkarahisar merkez, Dinar ve Evciler Yöresi, Sultandağı, Emirdağ, Sinanpaşa, Başmakçı ve Dazkırı, Şuhut Yöresi, Bayat merkez, Bolvadin, Çay ve Çobanlar, İncehisar ve İhsaniye ağızlarına geçmiş Arapça alıntı kelimelerdeki ses hadiseleri incelenecektir.

2.1. Ünlü Olayları

2.1.1. Ünlü Kalınlaşması (Art Damaksillaşma)

İnce ünlülerin kalın ve kalınlaştırıcı ünsüzlerin etkisiyle ince sıradan kalın sıraya geçme olayına “*ünlü kalınlaşması(Art damaksillaşma)*” denir (Korkmaz, 1992: 160).

i>a:

Söz içi: makes< Ar. miķaşş “makas” (AMA), aķrabalıķ< Ar. akribā+ T.lıķ “akrabalık” (ŞYA.), saǧb< Ar. şāhīb “sahip” (BMA.), imtāǧn < Ar. imtiḥān “imtihan” (BMA).

e>a/á:

Söz Sonu: cezva< Ar. cezve “cezve” (ŞYA), ğayfa< Ar. ķahve “kahve” (DEYA.), arafa< Ar. ‘arefe “arife günü” (EA).

Söz içi: saraçlık< Ar. serrāc “Koşum ve eyer takımları yapma işi, çanta, bavul yapma işi.” (AMA), tagrar< Ar. tekrār “tekrar” (AMA), “hakikaten” (ŞYA), hediye< Ar. hediye “hediye” (SA), canābet< Ar. cenābet “pis” (BKA), şikāyāt< Ar. şikāyet “şikayet” (SİNA), zaval< Ar. zevāl “zeval” (BMA), amaliyat< Ar. ‘ameliyyāt “ameliyat” (EA), acámı< Ar. ‘acemī “acemi” (BDYA).

Söz Başı: acel< Ar. ecel “ecel” (BMA).

i>ı:

Söz içi: fāķır< Ar. faķīr “fakir” (ŞYA.), galıp< Ar. ķālib “kalıp” (SA), tāyın< Ar. ta’yīn “tayin” (BMA), hāmır<Ar. ḥamīr “hamur” (EA),

Söz sonu: yānı< Ar. ya’nī “yani” (ŞYA).

Söz başı: ıkmal< Ar. ikmāl “eksik bir şeyi tamamlama, bütünleme” (BMA).

2.1.2. Ünlü İncelmesi(Öndamaksıllaşma)

Kalın sıradaki ünlü veya ünsüzlerin çeşitli sebeplerle veya bazı ünsüzlerin etkisiyle ince sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 160).

a>e/ a>e:

Söz içi: şēriye< Ar. şa'riyye “şehriye” (ŞYA.), acer< Ar. 'acar “yeni” (SA), terefe< Ar. terāvīh “teravīh” (EA), zirēT< Ar. zirā'at “ziraat” (BDYA).

Söz başı: ēhbāb< Ar. aḥbāb “ahbap” (İSİHA.), erāzi< Ar.arāzī “arazi” (BDYA).

u>ü:

Söz içi: müstāk< Ar. mustaḥaḥḥ “müstahak” (AMA), tām̄m̄ül< Ar. taḥammul “tahammül” (AMA), hüçüm< Ar. hucūm “hücum” (BKA.), māk̄ül< Ar. ma'ḳül “akla uygun” (DEYA), meşūr< Ar. meşhūr “meşhur” (EA).

2.1.3. Ünlü Daralması

Daraltma etkisi yapan ünsüzlerin etkisi ile geniş ünlülerin /a/>/ı/, /o/>/u/, /e/>/i/, /ö/>/ü/ şeklinde daralması olayıdır (Korkmaz, 1992: 159).

a>u:

Söz içi: gudar< Ar. ḳadar “kadar” (AMA), mu _ abbet< Ar. maḥabbet “muhabbet” (ŞYA), zúman< Ar. zamān “zaman” (ŞYA).

e>ı:

Söz içi: mısıla< Ar. meşelā “mesela” (SİNA), mācirā< Ar. mācerā “macera” (SİNA.), mayına< Ar. mu'āyene “muayene” (BDYA).

a>i/ i:

Söz sonu: māni< Ar. ma'nā “anlam” (DEYA).

Söz içi: tāncire< Ar. tancara “tencere” (AMA), ehdiyiç< Ar. iḥtiyāc “ihtiyaç” (SİNA.), eziriyil< Ar. 'azrā'īl “Dört büyük melekten biri.” (DEYA), inşiat<Ar. inşā'āt “inşaat” (BMA.), tihmin< Ar. taḥmīn “tahmin” (BDYA).

a>ı:

Söz sonu: fatmı< Ar. Fāḫıma “Fatma” (AMA).

e>i/i:

Söz içi: sahlip< Ar. saḥleb “salep” (AMA), zītin< Ar. zeytūn “zeytin” (BKA), mīydan< Ar. meydān “meydan” (BKA), kefin< Ar. kefen “kefen” (BÇÇA).

Söz sonu: zati< Ar. zāten “zaten” (Ş.Y.A.).

e>ü:

Söz içi: Sülüman< Ar. Süleymān “Süleyman” (SA).

2.1.4. Ünlü Genişlemesi

Çeşitli sebeplerle kelime içindeki “ı,i,u,ü” gibi dar ünlülerin “a,e,o,ö” gibi boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan ünlülere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 160).

i>e/é:

Söz başı: èhtiyaÇ< Ar. ihtiyāc “ihtiyaç” (ŞYA), èhtiyar< Ar. ihtiyār “ihtiyar” (BÇÇA.), ètiKāt< Ar. i’tikād “inanç” (İSİHA), èhrām< Ar. ihrām “ihram” (SİNA), ekmet< Ar. Hikmet “Hikmet” (SİNA), eycāb< Ar. icāb “icap” (BMA.), etibaren< Ar. i’tibāren “itibaren” (EA),

Söz içi: tècāret< Ar. ticāret “ticaret” (AMA.), mēraP< Ar. mihrāb “mihrap” (AMA), Hekmet< Ar. Hikmet “Hikmet” (SA), battāne< Ar. baṭṭāniyye “battaniye” (BKA), sevta< Ar. istiftāh “siftah” (BMA), terefe< Ar. terāviḥ “teravih” (EA),

Söz sonu: battanē< Ar. baṭṭāniyye “battaniye” (ŞYA), terfē< Ar. terfī “yükselme” (ŞYA).

u>o:

Söz içi: noKzan< Ar. nuḡṡān “noksan” (AMA), nōvōz< Ar. nufūs “nüfus” (ŞYA), hōrmet< Ar. ḥurmet “hürmet” (BÇÇA), gövvet< Ar. kuvvet “kuvvet” (İSİHA), vūcōt< Ar. vucūd “vücut” (BMA).

u>ö:

Söz içi: hōkūm< Ar. ḥukm “hüküm” (ŞYA.), mö _ endis< Ar. muhendis “mühendis” (SİNA).

u>a:

Söz içi: mahfaza< Ar. muḡāfaẓa “muhafaza” (AMA).

i>a:

Söz içi: gandil< Ar. kindil “kandil” (SA), sahāp< Ar. šāhib “sahip” (İSİHA.), dahāyēt< Ar. dirāyet “dirayet” (İSİHA), işdah< Ar. işṡihā’ “iştaḥ” (EA).

Söz sonu: vallaha< Ar. vallahi “vallahi” (BMA).

2.1.5. Ünlü Düzleşmesi

Dilimize giren yabancı kelimelerdeki ilk hecesindeki yuvarlak ünlülerin çeşitli fonetik sebeplerden dolayı düz sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 160).

u>ı:

Söz içi: sāvır< Ar. saḡūr “sahur” (AMA.), Yakıp< Ar. Ya’ḡūb “Yakup” (ŞYA.), misāfir< Ar. musāfir “misafir” (BKA), sırfa< Ar. sufre “sofra” (SİNA.), Abdilla< Ar. ‘Abdullāh “Abdullah” (DEYA), cenıP< Ar. cenūb “güney” (BMA), mekdıP< Ar. mektūb “mektup” (EA.), safır< Ar. saḡūr “sahur” (BDYA).

u>e:

Söz içi: kimyen< Ar. kemnün “kimyon” (DEYA).

u>i:

Söz içi: tēlike< Ar. tehluke “tehlike” (AMA), māmīr< Ar. me’mūr “memur” (BKA), gabil< Ar. kabūl “kabul” (İSİHA), ğarenfil< Ar. karanful “karanfil” (DEYA.), zētīn< Ar. zeytūn “zeytin” (BDYA), file< Ar. fulān “falan” (BDYA).

u>a:

Söz içi: makabele< Ar. muḳābele “mukabele” (ŞYA), kimyan< Ar. kemnün “kimyon” (BMA), habūbat< Ar. ḥubūbāt “hububat” (BDYA).

2.1.6. Ünlü Yuvarlaklaşması

Ön ve iç sesteki düz ünlülerin çeşitli fonetik sebeplerden dolayı yuvarlak sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 162).

i>u/ī>u:

Söz içi: mu _ acur< Ar. muhācīr “muhacir” (ŞYA), macur< Ar. muhācīr “muhacir” (BÇÇA).

Söz sonu: husosu< Ar. ḥuṣūṣī “özellikle” (ŞYA), mecburu< Ar. mecbūrī “mecburi” (EA).

e>ö:

Söz içi: cōvhēr< Ar. cevher “cevher” (İSİHA.), cōmāt<Ar. cemā’at “cemaat” (EA), dōvlet< Ar. devlet “devlet” (BDYA).

e>o/ō:

Söz içi: tōbe< Ar.tevbe “tövbe” (AMA.), comāt< Ar. cemā’at “cemaat” (SA)dōvlet< Ar. devlet “devlet” (BKA), lōbed< Ar. nevbet “nöbet” (EA), yoḿye<Ar. yevmiyye “yevmiye” (BDYA).

a>ö:

Söz içi: hōsiyet< Ar. vaṣīyyet “vasiyet” (SA).

a>u:

Söz içi: mu _ abbet< Ar. maḥabbet “muhabbet” (AMA), zuman< Ar. zamān “zaman” (SİNA), muḥalle< Ar. maḥalle “mahalle” (DEYA), tuhaf< Ar. tavāf “tavaf” (EA),

Söz sonu: dou< Ar. du’ā’ “dua” (BMA).

i>ü:

Söz sonu: möftü< Ar. muftī “müftü” (AMA), hūsüsü< Ar. ḥuṣūṣī “özellikle” (BKA).

Söz içi: cūvar< Ar. civār “civar” (ŞYA), mēlūt< Ar. mevlid “mevrit” (ŞYA), mūrūd< Ar. murīd “mürir” (SİNA), mīsāFūr< Ar. musāfir “misafir” (DEYA), Mүнür< Ar. Mүнір “Münir” (BMA).

a>o/ō:

Söz içi: möbbet< Ar. maḥabbet “muhabbet” (SİNA).

2.1.7. Ünlü Düşmesi

Çeşitli fonetik sebeplerden dolayikelimelerin iç ve son seslerindeki ünlülerin düşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 159) .

i>ø/ ī>ø:

Söz içi: iltāP< Ar. iltihāb “iltihap” (AMA.), kalfa< Ar. ḥalīfe “kalfa” (AMA), dayre< Ar. dā`ire “daire” (ŞYA), .), hakkatten< Ar. ḥaḳīḳaten “hakikaten” (SA), bāmya< Ar. bāmiya “bamyā” (BKA), daḳga< Ar. daḳīḳa “dakika” (BÇÇA), daKKa< Ar. daḳīḳa “dakika” (İSİHA), zāyat< Ar. zāyi`āt “zararlar” (SİNA.), arza< Ar. `arīza “arıza” (BMA), banya<Ar. bāmiya “bamyā” (EA), zēre< Ar. zaḥīre “tahıl” (BDYA).

Söz sonu: valā< Ar. vallahi “vallahi” (AMA).

ā>ø/ a>ø:

Söz içi: musāde< Ar. musā`ade “müsaade” (AMA), inşāt< Ar. inşā`āt “inşaat” (ŞYA), istirāt< Ar. istirāḥat “istirahat” (SA), berāt< Ar. berā`at “beraat” (İSİHA.), tāruz< Ar. ta`arrūz “taarruz” (SİNA), zirāt< Ar. zirā`at “ziraat” (EA).

e>ø:

Söz içi: berket< Ar. bereket “bereket” (AMA), arfe< Ar. `arefe “Arife günü.” (ŞYA), ceyran< Ar. cereyān “ceryan” (SA), cēran< Ar. cereyān “ceryan” (DEYA).

Söz sonu: mayan< Ar. mu`āyene “muayene” (BMA).

u>ø/ ū>ø:

Söz içi: māsēbe< Ar. muḥāsēbe “muhasēbe” (AMA), māmele< Ar. mu`āmele “davranış” (DEYA), mābere< Ar. muḥābere “muhabere” (EA).

2.1.8. Ünlü Türemesi

Kelimelerin içine ve sonuna ses özelliklerine ve birleşme şartına bağlı olarak ünlü getirilmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 161).

ø>i/ ø>î:

Söz sonu:ğavli< Ar. ḳavl “söz” (BKA).

Söz başı: ilazım< Ar. lâzim “lazım” (ŞYA), ilēm< Ar. laḥm “kurşun ve kalay alaşımının genel adı.” (DEYA), irezil< Ar. rezil “rezil” (BMA), idīris< Ar. İdrīs “İdris” (ŞYA), gabir< Ar. ḳabr “kabir” (SA), fāzıla< Ar. faẓla “fazla” (BKA.), ḡahīr< Ar. ḳaḥr “kahır” (DEYA).

ø>ü/ ø>û/ü:

Söz içi: ücūret<Ar. ucet “ücret” (BMA), ḡudūret< Ar. ḳudret “kudret” (BMA), hüçūre< Ar. hucre “hücre” (SİNA), sūtūre< Ar. sutre “perde” (DEYA).

ø>ı:

Söz sonu: aKırır< Ar. āḥir “son” (İSİHA).

Söz içi: havız< Ar. ḥavẓ “havuz” (BKA).

Söz başı: ırza< Ar. rizā “rıza” (BMA)..

ø>e:

Söz içi: yovēme< Ar. yevmiyye “yevmiye” (SİNA).

ø>a/ ø>â/ ø>â:

Söz içi: sahan< Ar. ṣaḥn “tabak” (BÇÇA).

2.1.9. Ünlü Kısalması

Normalden daha kısa sürede boğumlanan ünlülere kısa ünlüler denir (Yalçın, 2009: 2341).

â>a:

Söz sonu: musagga< Ar. musakḳā “musakka” (AMA), māvera< Ar. māverā “ötelere” (ŞYA), duva< Ar. du‘ā “dua” (BÇÇA), guluvalla< Ar. ḳulhüvallā “İhlas suresinin başı.” (AMA).

Söz içi: gatil< Ar. ḳātil “katil” (SA), bekār< Ar. bekār “bekar” (BKA).

î>i:

Söz içi: tadil< Ar. ta‘īl “tatil” (SA).

ū>u:

Söz içi: şuruP< Ar. şurūb “tatlılara konan şerbet.” (AMA).

2.1.10. Ünlü Uzaması

Normal bir ünlünün boğumlanma süresinden daha uzun sürede boğumlanmasıdır (Yalçın, 2009: 2341).

a>â:

Söz sonu: gadā< Ar. ḳadar “kadar” (AMA).

Söz başı: ārife< Ar. ‘arefe “Arife günü.” (ŞYA), āhmet< Ar. Aḥmed “Ahmet” (BKA).

Söz içi: tāmül< Ar. taḥammul “tahammül” (AMA), mārūm< Ar. maḥrūm “mahrum” (ŞYA), rāmen< Ar. raḡmen “rağmen” (BÇÇA), māsus< Ar. maḥşūş “bilerek” (SİNA.), dāvet< Ar. da‘vet “davet” (DEYA).

î>î:

Söz başı: İtiyaÇ< Ar. ihtiyāc “ihtiyaç” (AMA.), İsan< Ar. insān “insan” (ŞYA), İtiyar< Ar. ihtiyār “ihtiyar” (B.K.A.), İşallah< Ar. inşā‘e+ allāh “inşallah” (BÇÇA).

u>ū:

Söz içi: mūtar< Ar. muḥtār “muhtar” (DEYA).

e>ē:

Söz içi: cēryan< Ar. cereyān “cereyan” (AMA), şērbet< Ar. şerbet “şerbet” (ŞYA), tēris< Ar. terḥīs “terhis” (BÇÇA), nēr< Ar. nehr “nehir” (SİNA), Fēzi< Ar. Fevzī “Fevzi” (DEYA), cēndem< Ar. cehennem “cehennem” (DEYA).

Söz başı: ēleyet< Ar. ehliyet “ehliyet (EA), ēliyet< Ar. ehliyet “ehliyet” (ŞYA), ēlbise< Ar. elbise “elbise” (BKA).

u>ō

Söz içi: zōlm< Ar. zūlm “zulüm” (İSİHA).

2.1.1.1. Ünlü Benzeşmesi

a) İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

Kelime içindeki ünlülerden önceki ünlünün kendinden sonraki ünlüyü etkilemesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 86).

i>ı:

Söz içi: āmır< Ar. āmir “amir” (SA), ğadıfa< Ar. kaḫīfe “kadife” (DEYA).

e>a:

Söz içi: tamāman< Ar. tamāmen “tamamen” (AMA.), davaT< Ar. da‘vet “davet” (ŞYA), habar< Ar. ḫaber “haber” (SA), canab _ allā< Ar. cenāb Allāh “Cenabı Allah” (SİNA), Kemel< Ar. kemāl “Kemal” (SİNA.).

Söz sonu: eṣyē< Ar. eṣyā’ “eşya” (DEYA).

e>ı:

Söz sonu: zatı< Ar. zāten “zaten” (AMA).

b) Gerileyici Ünlü Benzeşmesi:

Kelime içinde sonra gelen ünlünün önce gelen ünlüyü etkilemesi olayıdır.

a>e/ā>e:

Söz içi: ēdet< Ar. ‘ādet “adet, gelenek, görenek” (SA), enteri< Ar. ‘anterī “elbise” (DEYA), meḫelle< Ar. maḫalle “mahalle” (SA).

u>ü/ū>ü:

Söz içi: şūbe< Ar. şu‘be “şube” (EA).

e>a:

Söz başı: esas< Ar. esās “esas” (ŞYA), asbab< Ar. esvāb “elbise” (DEYA).

Söz içi: marak< Ar. merāk “merak” (EA), mafāt< Ar. vefāt “vefat” (BKA).

3. Ünsüz Olayları

3.1. Ünsüz Benzeşmesi

a) İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi: Kelimede yan yana bulunan iki ünsüzden önde olan ünsüzün gerideki ünsüzü boğumlanma niteliği bakımından tamamen veya kısmen kendisine benzetmesi olayına “İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi” denir (Korkmaz, 1992: 86).

y>n:

Söz içi: dūñne< Ar. dunyā “dünya” (BMA.).

y>l:

Söz içi: hıdıllez< Ar. hır+ ilyās “hıdırellez” (EA).

b) Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi:

Kelimede yan yana bulunan iki ünsüzden geride olan ünsüzün ilerideki ünsüzü boğumlanma niteliği bakımından tamamen veya kısmen kendisine benzetmesi olayına “Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi” denir (Korkmaz, 1992: 72).

h>t:

Söz içi: iṭṭimal< Ar. ihtimāl “ihtimal” (SİNA).

ş>k:

Söz içi: makkap< Ar. mişkab “matkap” (AMA).

b>t:

Söz içi: müttelā< Ar. muhtelā “mühtela” (BÇÇA).

3.1.1. Ötümlüleşme

Ünsüz boğumlanması sırasında, ciğerden gelen havaya ses tellerinin ton vermesi ve bunun sonucunda tonsuz ünsüzlerin tonlu hale gelmesidir (Korkmaz, 2007: 151).

t>d:

Söz sonu: rahad< Ar. rāḥat “rahat” (EA), amaliyad< Ar. ‘ameliyyāt “ameliyat” (BMA).

Söz içi: işdah< Ar. iştihā’ “iştah” (EA), ifdar< Ar. iftār “iftar” (ŞYA), tādil< Ar. ta‘īl “tatil” (BKA), hatdā< Ar. ḥattā “hatta” (DEYA), isdikbāl< Ar. istikbāl “istikbal” (DEYA).

Söz başı: dabi< Ar. ṭabī’i “tabi, elbette” (ŞYA).

k>g/ğ>ğ:

Söz içi: tagrar< Ar. tekrār “tekrar” (AMA), mu _aggak< Ar. muḥakkak “muhakkak” (AMA), dağğa< Ar. dakīka “dakika” (ŞYA), fagat< Ar. faḫaṭ “fakat” (SA), asğer< Ar. ‘asker “asker”

(BKA.), eşgiyā< Ar. eşkiyā “eşkiya” (BÇÇA), mekgāre< Ar. mekkāre “Halktan kiralanan yük hayvanı.” (SİNA.), eşgere< Ar. ekserī “genelde” (DEYA).

Söz başı: Gabēt<Ar. kabāhat “kabahat” (EA), gavis< Ar. kav̄s “kavis” (AMA), ğasaba< Ar. kaşaba “kasaba” (ŞYA), ğa _ im< Ar. kav̄m “kavim” (BÇÇ.), ğafile< Ar. kâfile “kafile” (SİNA).

Söz sonu: sevg _ et- < Ar. sevk̄ “sevk etmek” (EA), sandıĝ< Ar. şandūk “sandık” (DEYA).

h>y/h>y:

Söz içi: sāyib< Ar. şāhīb “sahip” (BMA).

s>z:

Söz başı: zarraf< Ar. şarrāf “sarraf” (AMA), zērraf< Ar. şarrāf “sarraf” (İSİHA).

Söz içi: noKzan< Ar. nuqşan “noksan” (AMA), mezelā< Ar. meşelā “mesela” (ŞYA),

Söz sonu: esaz< Ar. esās “esas” (EA).

f>v:

Söz içi: deva< Ar. def̄a “defa” (ŞYA), müvettiş< Ar. mufettiş “müfettiş” (SA), Mısdava< Ar. Muştafā “Mustafa” (BKA), isTiva< Ar. isti'fā “istifa” (İSİHA).

Söz sonu: esnav< Ar. eşnāf “esnaf” (BMA).

f>b:

Söz içi: mu _ abPak<Ar. muvaffak “muvaffak” (EA).

h>ğ:

Söz içi: saĝan< Ar. şaĝn “yemek kabı” (BMA).

3.1.2. Ötümsüzleşme

Ünsüz boğumlanması sırasında, ciğerden gelen havaya ses tellerinin ton vermesi ve bunun sonucunda tonlu ünsüzlerin tonsuz hale gelmesidir (Korkmaz, 2007: 151).

d>t:

Söz başı: tükken< Ar. dukkān “dükkan” (AMA).

Söz sonu: inaT< Ar. 'inād “inat” (ŞYA), mütēvīt< Ar. mutevellid “mütevellit” (BÇÇA), mevlit< Ar. mevlid “mevlit” (BMA).

Söz içi: baTılcan< Ar. bādincān “patlıcan” (AMA), catTe< Ar. cādde “cadde” (SA), matTe< Ar. mādde “madde” (SA), müTdet< Ar. muddet “müddet” (SİNA).

b>p:

Söz sonu: Yakıp< Ar. Ya'kūb “Yakup” (EA), esbap< Ar. esvāb “elbise” (AMA), ğasap< Ar. kaşşāb “kasap” (ŞYA), ğyaP<Ar. ğiyāb “kendi yokken” (İSİHA), cenıp< Ar. cenūb “güney” (BMA).

Söz içi: mappet< Ar. maḥabbet “muhabbet” (SA), tatpikat< Ar. taṭbikāt “tatbikat” (SA), cepe< Ar. cebhe “cephe” (SİNA), gıPta< Ar. ğibṭa “ğıpta” (ŞYA).

z>s:

Söz başı: sāten< Ar. zāten “zaten” (Ş.Y.A.), siyāret< Ar. ziyāret “ziyaret” (İSİHA).

Söz sonu: tārus< Ar. ta‘arruz “taarruz” (AMA), temmus< Ar. temmūz “temmuz” (ŞYA), temiS< Ar. temyīz “temiz” (SİNA).

Söz içi: mesep< Ar. mezḥeb “mezhep” (AMA), Masar< Ar. Maḥzar “Mazhar” (SA), teskere< Ar. tezkire “Askerlik görevinin bittiğini gösteren belge, bir iş için izin verildiğini gösteren resmî belge.” (BMA).

v>f:

Söz içi: terefe< Ar. terāvīh “teravih” (EA).

c>ç:

Söz içi: Haççe< Ar. Ḥadīce “Hatice” (BKA).

c>ş:

Söz sonu: ihtiyaş< Ar. ihtiyāc “ihtiyaç” (AMA).

v>h:

Söz içi: tuhaf< Ar. ṭavāf “tavaf” (EA).

Söz başı: hōsiyet< Ar. vaşiyet “vasiyet” (SA).

r>h/ ĩ:

Söz içi: dahāyēt< Ar. dirāyet “dirayet” (İSİHA).

Söz sonu: ğadaḥ< Ar. ḳadar “kadar” (DEYA).

3.1.3. Ünsüz Düşmesi

Kelime içinde veya sonunda kaynaşarak “r,n,l,f “gibi akıcı ve sızıcı ünsüzler ile “y,g,ğ,k,h” gibi ünlüleşen sızıcılaşarak eriyen ünsüzlerin kaybolma olayıdır (Korkmaz, 1992: 162).

v>ø:

Söz içi: Tēfik< Ar. Tevfik “Tevfik” (AMA.), mākaT< Ar. muvaḳḳat “muvakkat” (EA), de _ amnı<Ar. devām+ T. lı “devamlı” (ŞYA), dā _ et< Ar. da‘vet “davet” (BKA.), seḡb< Ar. sevāb “sevap” (BMA).

y>ø:

Söz içi: ekseri _ et< Ar. ekseriyyet “genelde” (BKA), ü rā< Ar. ru‘yā rüya” (İSİHA), amelet< Ar. ‘ameliyyāt “ameliyat” (D.E.Y.A.), sandaleyē< Ar. şandaliyye “sandalye” (BMA).

h>ø/ ħ>ø/ ĥ>ø:

Söz içi: ēleyet< Ar. ehliyet “ehliyet” (EA), itilal< Ar. iḥtilāl “ihtilal” (EA), tāret< Ar. ṭahāret “temizlik” (AMA), fēmi< Ar. fehmi “Fehmi” (AMA), cumūriyeT< Ar. cumhūriyyet “cumhuriyet” (ŞYA), mākeme< Ar. maḥkeme “mahkeme” (ŞYA), tākikāt< Ar. taḥkikāt “tahkikat” (SA), cā _ il< Ar. cāhil “cahil” (BKA), mū _ it< Ar. muḥit “çevre” (BÇÇA), ma _ ālle< Ar. maḥalle “mahalle” (İSİHA), bārat< Ar. bahārāt “baharat” (SİNA), imtān< Ar. imtiḥān “imtihan” (DEYA), mālik< Ar. maḥlūk “mahluk” (BMA).

Söz başı: āsret<Ar. ḥasret “hasret” (EA), atip< Ar. ḥaṭīb “konuşmacı” (İSİHA).

n>ø:

Söz içi: īṣellah<Ar. inṣā‘e+ allāh “inşallah” (AMA).

Söz sonu: hāle< Ar. ḥālen “halen” (ŞYA).

r>ø:

Söz sonu: zehmeri< Ar. zemherīr “zemheri” (EA).

Söz içi: kibiT< Ar. kibrīt “kibrit” (AMA).

ġ>ø:

Söz içi: mālub_ed- <Ar. maġlūb “mağlup etmek” (EA).

k>ø/ ħ>ø:

Söz içi: hakaten< Ar. ḥaḳīqaten “hakikaten” (AMA).

Söz sonu: teder< Ar. tedāruk “tedarik” (DEYA).

l>ø:

Söz içi: nabat<Ar. na‘+ Far. Bend “nalbant” (AMA), müsüman< Ar. muslim+ Far. ān “Müslüman” (BKA).

b>ø:

Söz içi: merete< Ar. mertebe “mertebe” (İSİHA).

Söz içi: dā _ ul< Ar. ṭabl “davul” (BÇÇA).

3.1.4. Ünsüz Türemesi

Kelimenin ön, iç ve son seslerinde kelimedede bulunmayan ünsüzün türemesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 163) .

ø>n:

Söz içi: menzī< Ar. māzī “geçmiş” (DEYA).

ø>y:

Söz içi: kile< Ar. keyle “ağırlık ölçüsü birimi.” (EA), mesāyit< Ar. vesā’it “vesayit” (EA), riyayet< Ar. ri’āyet “uymak” (ŞYA), maydem< Ar. mādām “madem” (SA), māylesef< Ar. ma’a’l+esef “maalesef” (BÇÇA), nayil< Ar. nā’il “nail” (İSİHA), eziriyil< Ari ‘azrā’il “Dört büyük melekten biri.” (DEYA), cumayil< Ar. cum’a “Cuma günü” (BMA).

ø>h/ ø>h/ ø>h/ h:

Söz içi: tihniyet< Ar. t̄inet “yaradılış” (DEYA),

Söz sonu: zayih< Ar. zāyi’ “kayıp” (EA).

ø>l:

Söz sonu: İstīlāl< Ar. istilā’ “istila” (İSİHA).

ø>v:

Söz içi: mavı< Ar. mā’ī “mavi” (AMA), avfet< Ar. āfet “afet” (ŞYA).

ø>t:

Söz sonu: kinayet< Ar. kināye “dokunaklı” (İSİHA).

3.1.5. Ünsüz Tekleşmesi

Şeddeli Arapça kelimelerde, kelimenin iç ses ünsüzlerindeki aslî ikizliğin tekleşme yoluyla kaybolmasıdır (Korkmaz, 1992: 163).

yy>y:

Söz içi: cumuruyat<Ar. cumhūriyyet “cumhuriyet” (EA), şēriye< Ar. şa’riyye “şehriye” (AMA), ekseriyet< Ar. ekseriyyet “çoğunluk” (Ş.Y.A.), TāyīP< Ar. tayyib “Tayyip” (BKA), amāliyyat< Ar. ‘ameliyyāt “ameliyat” (SİNA), fāliyyat< Ar. fa’āliyyet “faaliyet” (SA).

ll>l:

Söz içi: vāļa< Ar. vallahi “vallahi” (EA), mütevelīT< Ar. mutevellid “mütevellit” (AMA).

hh>h/ h̄h>h:

sıhaT< Ar. şih̄hat “sıhhat” (AMA).

vv>v:

Söz içi: ävel< Ar. evvel “evvel” (ŞYA),

mm>m:

Söz içi: tāmül< Ar. taḥammul “tahammül” (AMA).

zz>z/ zz>z:

Söz içi: lezet< Ar. lezzet “lezzet” (DEYA).

kk>k/ kk>k:

Söz içi: mākaT< Ar. muvaqqat “muvakkat” (EA).

3.1.6. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste, iki ünlü arasında ve vurguyu üzerinde bulduran ikinci hece başındaki ünsüzün tekrarlanmasıdır (Korkmaz, 1992: 163).

ss>s:

Söz içi: cessor< Ar. cesūr “cesur” (SİNA).

tt>t:

Söz içi: hakkatten< Ar. ḥaḳīqaten “hakikaten” (SA), gāTTiyen< Ar. ḳaṭ‘iyyen “katiyen” (BKA).

3.1.7. Süreklileşme

Çeşitli sebeplerle patlayıcı ya da süreksiz ünsüzlerin sızıcı ya da sürekli ünsüzlere dönüşmesidir (Boz, 2006: 81).

b>v:

Söz içi: muTvak< Ar. maṭbaḥ “mutfak” (AMA), davıl< Ar. ṭabl “davul” (SA).

Söz sonu: dolav< Ar. dūlab “dolap” (ŞYA).

c>ş:

Söz sonu: feş< Ar. felc “felç” (BMA).

t>h:

Söz sonu: ikamah< Ar. ikāmet “ikamet” (İSİHA).

3.1.8. Süreksizleşme

Çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüzlerin patlayıcı ya da süreksiz ünsüzlere dönüşmesidir (Boz, 2006: 83).

ḥ>k/ḥ>ḳ:

Söz sonu: mutvak< Ar. maṭbaḥ “mutfak” (EA).

Söz içi: haşkeş< Ar. ḥaṣḥāş “haşhaş” (AMA), aKırır< Ar. āḥir “son” (İSİHA), mu _ abPak<Ar. muvaffaḳ “muvaffak” (EA).

h>g/ḥ>ğ:

Söz içi: haşgaş< Ar. ḥaṣḥāş “haşhaş” (SA).

n>d:

Söz içi: ceemdem< Ar. cehennem “cehennem” (BMA).

m>b:

Söz içi: iḳbal< Ar. ikmāl “eksik bir şeyi tamamlama” (ŞYA).

h>t:

Söz içi: itdiyâc< Ar. ihtiyâc “ihtiyaç” (BKA), itdiyar< Ar. ihtiyâr “ihtiyar” (BKA).

v>p:

Söz içi: kisPet< Ar. kisvet “Yağlı güreşte pehlivanların giydiği dar paçalı meşin pantolon.” (AMA).

m>ğ:

Söz içi: zâğan< Ar. zamân “zaman” (EA).

r>d

Söz içi: hıdillez< Ar. hır+ ilyâs “hıdırellez” (EA).

f>b:

Söz başı: bilan< Ar. fulân “falan” (SA).

ş>ç:

Söz sonu: haşgeç< Ar. haşhâş “haşhaş” (İSİHA).

3.1.9. Göçüşme

İç seste komşu veya uzak ünsüzlerin yer değiştirmesi olayıdır (Caferoğlu, 1955: 1-2).

âe>ea/ eâ:

Söz başı: elavı< Ar. ‘alevî “alevi” (ŞYA).

ru/ü>ur/ ür:

Söz başı: ürtbe< Ar. rutbe “rütbe” (BKA).

iâ> ai/ ai:

Söz içi: nâhiyet< Ar. nihâyet “nihayet” (İSİHA).

rĥ> hr/ hl:

Söz içi: mēhremet< Ar. merĥamet “merhamet” (DEYA).

vr>rv/ r̄v:

Söz içi: dervan< Ar. devrân “devran” (BMA).

eâ> âe/ ea>âe:

Söz içi: dāfe< Ar. def`a “defa (EA).

cr> rc:

Söz içi:ırcat<Ar. icrā`āt “icraat” (BMA).

zm>mz:

Söz içi: hamz et- < Ar. haẓm “hazmetmek” (SA).

şf>fş:

Söz içi: meşrifat< Ar. mefrūşāt “mefruşat” (SİNA).

fr>rf:

Söz içi: surfa< Ar. sufre “sofra” (SİNA), sırfa< Ar. sufre “sofra” (BMA).

ks>şg:

Söz içi: eşgere< Ar. ekşerī “genelde” (DEYA).

3.1.10. Akıcılaşma

b,g,k,h gibi patlayıcı ünsüzlerin l,m,n,r,y gibi akıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 6).

h>y/ ħ>y/ ħ>y:

Söz içi: iytiyar< Ar. iḥtiyār “ihtiyar” (EA), sayıP< Ar. şāhib “sahip” (AMA), sayfe< Ar. şahīfe “sayfa” (ŞYA).

h>n/ h>ñ:

Söz içi: mezbāni< Ar. mezbāha “mezbaha” (DEYA).

ħ>r:

Söz içi: mezbāra< Ar. mezbāha “mezbaha” (SA).

3.1.11. Sızıcılaşma

Çeşitli sebeplerle p,ç,c,t,k,d,g,b gibi patlayıcı ünsüzlerin f,v,y,z,s,ş,j,h,g gibi sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 135).

ķ>ħ/ ķ>h/ ķ>x:

Söz içi: axıl< Ar. ‘aql “akıl” (SA), ğaymaḥam< Ar. kā’im+maḥām “kaymakam” (BKA).

Söz sonu: sandıħ< Ar. şandūk “sandık” (DEYA), fisdıħ< Ar. fustuk “fıstık” (DEYA).

c>ş:

Söz içi: mēşbur< Ar. mecbūr “mecbur” (İSİHA).

b>m:

Söz içi: makare< Ar. bekere “makara” (AMA).

3.1.12. Ünsüz Değişimleri

Ön seste, iç seste ve son seste sürekli ve ünsüzler arasındaki değişim olayıdır.

a) Söz başı:

f>h/x:

hilan< Ar. fulān “falan” (DEYA).

v>m:

mesāyit< Ar. vesā'it “vesayit” (EA), maķıf< Ar. vakf “vakıf” (SİNA).

n>m:

embiyā< Ar. enbiyā “peygamber” (İSİHA).

b) Söz içi:**n>l:**

emliyet< Ar. emniyet “emniyet” (EA), badılcan< Ar. bādincān “patlıcan” (BKA).

r>l:

melā< Ar. mer'ā “otlak” (SA).

l>n:

mesnek< Ar. meslek “meslek” (SİNA), sinsile< Ar. silsile “silsile” (SİNA).

ş>s:

istirak< Ar. iştirāk “katılma” (BÇÇA).

f>h:

nūhūz< Ar. nufūs “nüfus” (DEYA).

y>n:

bamne< Ar. bāmiya “bamyā” (ŞYA).

l>r:

teblik< Ar. tebrīk “tebrik” (BKA).

m>n:

banya<Ar. bāmiya “bamyā” (EA), intām< Ar. imtiḥān “imtihan” (SİNA).

l>y:

mīylet< Ar. millet “millet” (ŞYA).

r>z:

mağaza< Ar. mağāre “mağara” (SA).

m>y:

kimyen< Ar. kemnūn “kimyon” (DEYA).

c) Söz sonu:

m>n:

melen< Ar. merhem “merhem” (BKA).

SONUÇ

1. AMA’da ve Afyon ağızlarında söz içinde “e>a/á” şeklinde ünlü kalınlaşması (Art damaksillaşma) olayına çok sık rastlanır.

2. BÇÇA ve BDYA’ da l,r,s,ş ile ünsüzleri başlayan alıntı kelimelerin önlerinde ünlü türemesi olayına çok rastlanır. ŞYA, SA ağızlarında ise l,r ünsüzleri ile başlayan alıntı kelimelerde ünlü türemesi olayının çok az örneği bulunmaktadır.

3. Ön damaksillaşma olayını AMA ve Afyon Ağızlarında “a>e/ē ve u>ü” değişimlerini söz içinde çok fazla görülür. AMA ve Afyon ağızlarında kapalı e ünlüsünün yerini i’ye bırakması olayı söz başında görülmektedir. “a>i” değişimini iç seste çok fazla görülür.

4. “i>e” değişimi Anadolu ağızlarında özellikle söz içinde çok fazla görülür. AMA ve diğer ilçe ağızlarında bu değişimi söz başı ve söz içinde çok fazladır. “u>o” ve “i>a” değişimleriyle AMA ve Afyon Ağızlarında söz içinde daha çok görülür. Söz sonunda bu örneklerden birkaçına rastlanır.

5. BKA, BMA, DEYA, SA, BÇÇA, AMA ağızlarında “h” yutulması olayı çok fazla görülmektedir. DEYA’da h>k/k süreksizleşme olayı çok fazla görülürken BDYA’da ise k>h süreklileşme olayı çok fazla görülmektedir.

6. AMA ve diğer ilçe ağızlarında ünlü yuvarlaklaşmasının “a>u, i>ü, e>o/o” değişiminin olduğu şekilleriyle genellikle söz içinde çok fazla rastlanır.

7. DEYA, SA, BÇÇA ve Afyon ağızlarında iç seste düz-dar ünlülerin düştüğünü görülür. “i” ünlüsünün iç seste türemesi olayını da görülür.

8. BDYA, SA, ŞYA, İSİHA’da düzleşme olayının birkaç örneği görülür. BMA’ da ise “u>i” dışında bu olayın birkaç örneği görülür. BMA’ da ünlü yuvarlaklaşmasının da çok az örneği görülür.

9. BKA, DEYA, ŞYA, SİNA gibi ağızlarda önseste ötümlüleşme olayına (k/k>g/ğ, t>d, ç>c) çok fazla rastlanmaktadır. AMA ve Afyon ağızlarında (k/k>g/ğ, t>d) içseste ötümlüleşme ve (b>p, d>t, z>s) içseste ötümsüzleşme olayı da çok fazla görülür.

10. BDYA VE Afyon ağızlarında “h,v,y,l,r,ğ” ünsüzlerinin içseste düşerek önündeki ünlüyü uzatması olayıyla çok fazla karşılaşılmaktadır. EA, SİNA, ŞYA, İSİHA’da l,m,n,r,y ünsüzlerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülür.

Kaynakça

- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileri ile Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1977). *Anadolu ve Rumeli Ağızları, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C-1*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Boz, E. (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Buran, A. (2011). Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, Sayı 1, s. 42.
- Caferoğlu, A. (1955). Anadolu Ağızlarında Metateshe Gelişmesi. *TDAY(Belleten)*, s. 1-2.
- Dinar, T. (2006). Başmakçı ve Dazkırı Ağızları. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, s. 2, 6.
- Erdoğan, F. (2007). Şuhut ve Yöresi Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Karaağaç, G. (1997, Aralık). Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 552, s. 499-500.
- Karaağaç, G. (2009). *Dil, Tarih ve İnsan*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Örnekkol, F. (2006). Emirdağ Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon .
- Solmaz, E. (2007). Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şahin, E. (2000). Bayat Merkez Ağzı (Dil İncelemesi- Metin- Sözlük). *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şenyiğit, Y. (2006). Sultandağı Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Uysal, B. (2007). Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yalçın, S. K. (2009, Fall). Türkçede Art Damaksillaşma Olayının Birincil Uzun Ünlülerle İlgisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, Sayı.8, s. 2340-2341.
- Yılmaz, M. (2006). İscehisar ve İhsaniye Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Zeybek, F. S. (2008). Bayat Köylere Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Zeybek, H. (2007). Sinanpaşa Ağzı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.